

Zapiski

**Antoni Potocki — Jan Lorentowicz
— Kazimierz Przerwa Tetmajer
umrli v Varšavi.**

Stebri slavne poljske dobe Moderne pred petdesetimi leti — 1890 — padajo v smrt. To so klasiki Mlade Poljske, življenjski tovariši Reymonta ali Žeromskega, Wyspianskega in Kasprowicza, razdobja, ko se je poljski duh zopet v novoromantiki pognal na vrhove, kakor jih je dosegel samo še v prvi romantiki Mickiewicza-Słowackega in Krasińskiego. Zadnji stebri te dobe padajo v smrt sedaj še posebej pod težo razmer, ki vladajo v njihovi domovini in pritiska na njihova izmučena srca. Tako je kritik Mlade Poljske Antoni Potocki umrl pozimi na stanovanju svoje sorodnice, kamor se je zatekel, ko so mu osvajalci zaplenili stanovanje in ga pognali na cesto, kjer ga je še hudo žalil nemški vojak. Ko je stopil pregnanec v stanovanje sorodnice, se je zgrudil pod udarcem bolnega srca in umrl. In tako beremo tudi o Janu Lorentowiczu, propa-

gatorju Mlade Poljske in nje glavnem kritičnem predstavniku, da mu je v teh dneh srčne stiske odpovedalo srce — »kako ne, saj še zdravemu ni živeti«, pišejo časopisi — in je šel za svojimi vrstniki. Najbolj popularnega pesnika moderne ob koncu fin de siècle, klasika Tater in njihovih hribovcev, enega največjih pesnikov poljskih sploh, Kazimierza Tetmajerja, pa so pred tedni — za 75 letnico — našli na varšavski ulici pod zidom mrtvega, vsega oslabljenega in izčrpanega, in bi ga kot neznanca pokopali, da niso v njegovem žepu našli nekaj konceptov pesmi, po katerem so spoznali najpriljubljenejšega klasika Mlade Poljske. Tako umira Mlada Poljska zopet v nesvobodi, kakor je v nesvobodi ustvarjala svoja najlepša dela.

Antoni Potocki (roj. 1867) je spadal med najzanimivejše impresionistične kritike in poljske literarne zgodovinarje, naravnost šolski zgled pisanja ocen po zgolj subjektivnih vidikih. Tako je napisal svoj čas prve in zelo cenjene eseje

o vseh glavnih poljskih pisateljih (Sienkiewicz, Reymont, Kaspro-wicz, Żeromski in tudi K. Tetmajer, o Wyspiańskim, Konop-nicki itd.). Večina teh esejev je izšla v knjigi »Szkice i wrażenia lite-rackie« 1903. V celoto pa je povezal poljsko onodobno literaturo v knji-gi »Polska literatura współczesna« (1911), ki je po pisateljski moči in po slogu gotovo prvovrstno delo, podobno Feldmanovi zgodovini, ka-tero po neki plati dopolnjuje. Vse-buje pa subjektivne, samo po intu-iciji opravičljive literarne sodbe. Tako o tej zgodovini gre glas, da jo je pisal pisatelj o pisateljih. Zgled impresionistične in romantične lite-rarne zgodovine. Posebno tesne stike pa je imel Potocki s Francozi, katerim je pisal knjige o Poljski in katerim je bil vdan do smrti.

Jan Lorentowicz (roj. 1868) je bil prvi predsednik PEN-kluba po vojni ter vedno zvest pristaš mednarodnega sodelovanja vseh kul-turnih delavcev. Kakor Potocki je tudi Lorentowicz bil dolgo let v Parizu in tam živel v družbe Mlade Poljske, katero je prvi predstavil v sintetičnem orisu celotne skupine v znanih razpravah v treh zvezkih »Młoda Polska« (1909—1913). Ta zbirk-a sintetičnih portretov glavnih kla-sikov Mlade Poljske je bila dolga leta vsem domačim in tujim polo-nistom za vir mnogih podatkov o modernistih, kajti pisana je na pod-lagi lastnega občevanja z njimi. Te spomine je še posebej posvečil s pred leti izdano knjigo »Pogled na-zaj« (Spojrzenie wstecz). Predstavil je moderno Francijo v knjigi »Nowa Francja literacka«. Izdal je več antologij: tako antologijo ljubavne lirike, antologije poljskih pokrajin, poljsko domovinsko pesem (1917). V zadnjem času je pisal kritike, zlasti pa gledališke. O gledališču je izdal tudi posebno monografijo ter je tako postal historiograf poljskega gleda-lišča zadnjih sto let. Tako je umrla največja priča rasti poljske moderne literature in njen entuziastični obo-ževalec, velik delavec za mir (PEN-klub) ter član Poljske literarne aka-demije, ki že sama garantira ne-smrtnost.

Kazimierz Przerwa Tetma-
jer (1865) spada sicer v rod pred modernimi — Feldman ga šteje med naturaliste — toda po duhu in po-menu spada med Mlado Poljsko, kamor ga postavlja Kridl in tudi prof. Prijatelj. Bil pa je Tetmajer največji pesnik devetdesetih let, de-ležen največje popularnosti tedaj, ko je »bil skoraj edini vladar na nebu poljske poezije«. Izdal je mno-go knjig, sedem zvezkov Poezij poleg drugih knjig, ki so izšle posebej in jih ni malo (preko trideset!). Ne samo pesem, tudi drama in povest je našla v njem svojega izrednega gojilca. V poeziji je nastopil si-cer v času začetnega naturalizma in nove romantike, ko je občinstvo hlepelo po opojih čutov, na drugi strani pa izčrpno in izživeto padalo v pesimizem, v dolgočasje, in se ču-tilo popolnoma zapuščeno in brez moči. Tetmajer je postal takoj pred-stavnik tega rodu: postal je pesnik telesnih občutkov in doživetij, naj-večji poljski erotični pesnik — zna-na je njegova Himna na ljubezen —, pevec narave, da je potem padel v čudovito melanholijo svoje dobe, v pozo prekletega modernega člo-veka, ki tava izgubljen in išče mi-losti na dnu. Morda še bolj kot telesni čuti ga je opijala narava s svojo lepoto, predvsem Tatre, v ka-tere se je zaljubil in odkril v njih navdih svoje stvariteljske moči. Na-rava in eros sta njegova prvotna navdiha, potem pa duša sama, tava-joča v simboličnih pokrajinah sveta, ki mu je človek tuj in ga svet ne spozna. Tega občutka izraz je tudi pesem Angel Gospodov, ki jo pri-našamo v prevodu in vsebuje ti-pično razpoloženje tedanjega deka-dentnega človeka: občutek izgnan-stva duše iz raja, da sedaj tava po pokrajinah smrti, katero rešujeta šele Marija in Jezus — milost, ki pomirja dušo. Zveličanje proti pre-kletstvu človeka! Tako se senzualist potaplja v utrujenost in onostran-stvo, seveda v drugih pesmih ne tako krščansko, temveč v nirvano. Tako njegova osebna struna vibrira med dionizijskim opojom čutov in obupajočim nihilizmom Ničesar — med obema skrajnostima tedanje

moderne dekadentske dobe. Toda kljub tej osebni liriki je zavoljo svojega odziva na vsak tresljaj v dobi znal pisati tudi lepe patriotične pesmi, domovinske, kakor samo še Mickiewicz in Słowacki. Ko se je njegova žena telesa in lepote začela pomirjati, se je ves predal misli na svojega sina, v katerem je hotel dati domovini svojo umirjeno dušo in vzgojiti sina za zvestega Poljaka. Odlomek teh pesnitev podajam v prevodu. Zavedal se je tedaj, da le »delo in skrb« dajeta v roke »viteški križ.« »Duša poeta, ki je šla skozi vse svoje triumfe in depresije čutnih užitkov, se vrača k ognjišču, nad katerim čuje sam Bog...« pravi profesor Prijatelj o njem v karakteristiki *Mlade Poljske* (LZ, 1923, 151). Tak je bil v svojih pesmih, ki so čudovito razgibane, polne ritma in rim, razpoloženj in občutij; morda najbolj polna lirika tega preloma na stoletju, kar je Tetmajerja napravilo za najbolj priljubljenega pesnika te dobe.

Še večjo slavo pa si je pridobil s svojo prozo, s svojo Podhalansko legendo (2. zv.) in zbirko novel (5. zv.), ki jih imamo tudi v slovenščini (dr. Lenard) Na skalnatem Podhalu. Tu je zaživela vsa prvotnost poljskih gorskih plemen, za večno zabitih postav, gorjanov s homerskimi potezami in elementarnimi izbruhi strasti, ljudi, živečih v naročju narave kot v naročju Boga. Lirične novele, včasih celo ritmične, pisane tudi v tatranskem narečju, toda tako mojstrsko, da te njegove črtice gotovo spadajo med najlepše bisere poljske književnosti in med mojstrska dela o poljskem kmetu. Sodba je bila celo izrečena, da so njegovi kmetje resničnejši od Reymontovih (Czachowski, *Obraz współczesnej literatury polskiej*, I, 189). Poleg te epopeje poljskega hribovca, Tatrancja, je opeval tudi legendarnega razbojnika Janošika, in je napisal tudi povest na ozadju Zedinjene Jugoslavije (1908) »Kral Andrej«. Postavil pa je Tetmajer tudi spomenik poljskemu ulanu, poljskemu vojaku v zgodovinski epopeji iz napoleonskih časov »Konec epopeje«, v katerih je nadaljeval to,

kar je Mickiewicz v Panu Tadeuszu nakazal in deloma izpeljal Žeromski s Prahom in pepelom (Popioły). Pevec nirvane in dekadentskega občutja je doživel tudi vesele tone, da, celo humor, in je napisal odlične batalistične prizore, enake tedanjim batalističnim slikarjem. Tako je s tem delom, pa tudi še po vojni s posebno knjižico o Poljskem vojaku Tetmajer izpolnil tudi svojo državljansko dolžnost in prinesel svoj delež k vzbuditvi poljskega državljanskega duha, ki ga bo moral buditi tudi še po smrti.

Zadnji čas je živel kakor odmaknjen od sveta. Ljubljenec ljudi in uživatelj telesnih čutov je živel sam sebi, dokler ni videl propada svojega že ustvarjenega sna. In tedaj je — kot resničen predstavnik poljskega naroda — padel v omedlevalo pod varšavski zid in tam umrl zapuščen od vseh in osamljen v svetu, ki ga resnično ni več mogel ljubiti.

I. Prijatelj, Poezija »Mlade Poljske«, LZ, 1923, str. 147—152.

K. Czachowski: *Obraz współczesnej literatury polskiej*, 1934, I, 177—189.

W. Feldman - S. Kołaczowski: *Współczesna literatura polska*, Kraków 1930, 183—189.

E. Kridl: *Literatura polska*, T. V., 2. T. Debeljak.

Recitacijski večer hrvatskih književnikov.

V ljubljanski Drami 8. marca 1940.

Zelo sem se razveselil, ko sem izvedel, da je »Društvo slovenskih književnikov« povabilo književnike bratskega hrvatskega naroda, ki so povabilo sprejeli in obljubili, da pridejo v našo belo Ljubljano in nam pokažejo čar lepe hrvatske besede. Razveselil sem se zlasti zaradi tega, ker se mi zdi ta prihod hrv. književnikov več kot navaden recitacijski večer in ker gledamo v njem naznanilo in poročstvo plodovitejšega in živahnejšega sodelovanja med hrvatskim in slovenskim narodom. Z žalostjo moramo namreč ugotoviti, da so bili zadnjih